ITERAČNÍ METODY ŘEŠENÍ NELINEÁRNÍCH ROVNIC

- řešení nelineární rovnice $f(x) = 0$,
- separace kořenů = hledání intervalu $\langle a, b\rangle$, ve kterém se nachází právě jeden kořen,
- předpoklady: f spojitá na intervalu $\langle a, b\rangle$ + musí být splněna podmínka $f(a) \cdot f(b) < 0$

NEWTONOVA METODA = METODA TEČEN

- $f(x) = 0 \Leftrightarrow x = g(x)$
- iterační vztah:

$$x_{i+1} = x_i - \frac{f(x_i)}{f'(x_i)},\ f'(x_i) \neq 0,\ i = 0, 1, \ldots$$

- geometrický význam: bod x_{i+1} je průsečík tečny ke grafu funkce $f(x)$ v bodě $[x_i, f(x_i)]$ s osou x
- Fourierovy podmínky = podmínky konvergence:

1. $f(x) \in C^2(I)$
2. $f'(x), f''(x)$ nemění znaménko na I
3. volba počáteční aproximace: x_0 tak, aby $f(x_0) \cdot f''(x_0) > 0$

- STOP podmínky: $|x_{i+1} - x_i| < \varepsilon$

METODA SEČEN

- $f(x) = 0 \Leftrightarrow x = g(x)$
- iterační vztah:

$$x_{i+1} = x_i - \frac{x_i - x_{i-1}}{f(x_i) - f(x_{i-1})} \cdot f(x_i),\ i = 1, 2, \ldots$$

- geometrický význam: bod x_{i+1} je průsečík sečny ke grafu funkce $f(x)$ v bodech $[x_{i-1}, f(x_{i-1})]$, $[x_i, f(x_i)]$ s osou x
- STOP podmínky: $|x_{i+1} - x_i| < \varepsilon$

Příklad 1. Najděte všechny kořeny rovnice $x + \mathrm{e}^{-x} - 2 = 0$ s přesností 0.01

a) metodou tečen,

b) metodou sečen.

Řešení.
SEPARACE KOŘENŮ: hrubý odhad intervalu, určení počátečních aproximací:

$$\begin{aligned} x + \mathrm{e}^{-x} - 2 &= 0 \\ \mathrm{e}^{-x} &= 2 - x \end{aligned}$$

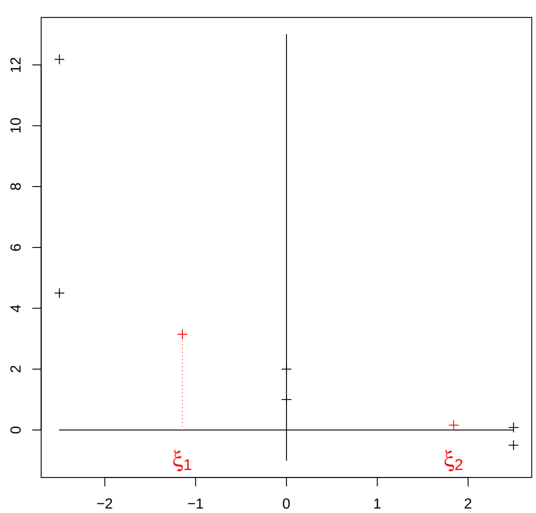

$f(x) = x + \mathrm{e}^{-x} - 2$

- interval pro odhad záporného kořene:

$$\xi_1 \in \langle -2, -1\rangle$$

$$\left.\begin{aligned} f(-2) &= 3.3891 \\ f(-1) &= -0.2817 \end{aligned}\right\} \quad f(-2) \cdot f(-1) < 0$$

- interval pro odhad kladného kořene:

$$\xi_2 \in \langle 0, 2\rangle$$

$$\left.\begin{aligned} f(0) &= -1 \\ f(2) &= 0.1353 \end{aligned}\right\} \quad f(0) \cdot f(2) < 0$$

a) $\boxed{\textbf{metoda tečen:}}$

$$x_{i+1} = x_i - \frac{f(x_i)}{f'(x_i)},\ i = 0, 1,\ \ldots$$

$$\text{STOP kritérium: } |x_{i+1} - x_i| < \varepsilon$$

- odhad záporného kořene:

Fourierovy podmínky:

iterační proces:

i	x_i	x_{i+1}	$\lvert x_{i+1} - x_i \rvert$
0			
1			
2			
3	-1.1488	-1.1462	0.0026 < 0.01

odhad záporného kořene:

$$\hat{x}_1 \doteq -1.1462$$

- odhad kladného kořene:

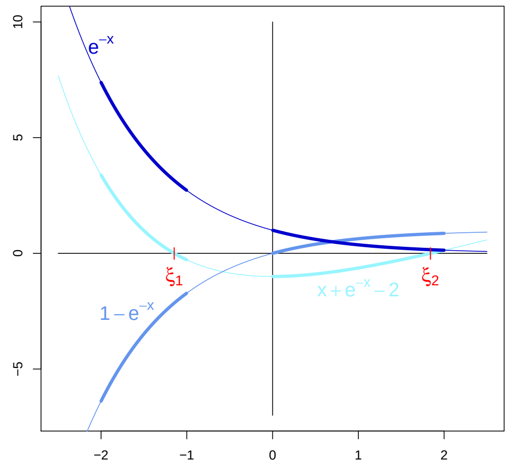

Fourierovy podmínky:

1. $f(x) = x + \mathrm{e}^{-x} - 2 \in C\langle 0, 2\rangle$
   $f'(x) = 1 - \mathrm{e}^{-x} \in C\langle 0, 2\rangle$
   $f''(x) = \mathrm{e}^{-x} \in C\langle 0, 2\rangle$
2. $f'(x) = 1 - \mathrm{e}^{-x}$ nemění znaménko na $\langle 0, 2\rangle$
   $f''(x) = \mathrm{e}^{-x}$ nemění znaménko na $\langle 0, 2\rangle$
3. volba počáteční aproximace x_0 :
   $f(0) = -1$
   $f(2) = 0.1353 \longrightarrow f(2) \cdot f''(2) > 0 \longrightarrow x_0 = 2$

iterační proces:

i	x_i	x_{i+1}	$\lvert x_{i+1} - x_i\rvert$
0	2	1.8435	0.1565
1	1.8435	1.8414	$0.0021 < 0.01$

odhad kladného kořene:

$$\hat{x}_2 \doteq 1.8414$$

b) **metoda sečen:**

$$x_{i+1} = x_i - \frac{x_i - x_{i-1}}{f(x_i) - f(x_{i-1})} \cdot f(x_i),\ i = 1, 2, \ldots$$

$$\text{STOP kritérium: } |x_{i+1} - x_i| < \varepsilon$$

- odhad záporného kořene:

i	x_{i-1}	x_i	x_{i+1}	$\lvert x_{i+1} - x_i\rvert$	
1					1. krok zadáním intervalu
2					
3	-1.0767	-1.1543	-1.1458	$0.0085 < 0.01$	$\Rightarrow \hat{x}_1 \doteq$ -1.1458
1	-2	-1.4696	-1.2842	0.1854	1. krok pomocí metody tečen
2	-1.4696	-1.2842	-1.1738	0.1104	
3	-1.2842	-1.1738	-1.1488	0.025	
4	-1.1738	-1.1488	-1.1462	$0.0026 < 0.01$	$\Rightarrow \hat{x}_1 \doteq$ -1.1462
1	-1	-1.1640	-1.1442	0.0198	1. krok pomocí metody tečen
2	-1.164	-1.1442	-1.1462	$0.002 < 0.01$	$\Rightarrow \hat{x}_1 \doteq$ -1.1462

- odhad kladného kořene:

i	x_{i-1}	x_i	x_{i+1}	$\lvert x_{i+1}-x_i\rvert$	
1	0	2	1.7616	0.2384	1. krok zadáním intervalu
2	2	1.7616	1.8403	0.0787	
3	1.7616	1.8403	1.8414	$0.0011 < 0.01$	$\Rightarrow \hat{x}_2 \doteq 1.8414$
1	2	1.8435	1.8414	$0.0021 < 0.01$	$\Rightarrow \hat{x}_2 \doteq 1.8414$ (1. krok pomocí metody tečen)
1	0		–	–	metoda tečen nelze použít pro počáteční aproximaci 0
1	0.01	100.5058	1.0199	99.4859	metoda tečen s počáteční aproximací 0.01
2	100.5058	1.0199	1.6416	0.6217	
3	1.0199	1.6416	1.8668	0.2252	
4	1.6416	1.8668	1.8409	0.0259	
5	1.8668	1.8409	1.8414	$0.0005 < 0.01$	$\Rightarrow \hat{x}_2 \doteq 1.8414$

Řešený příklad z praxe.

Parašutista padá z klidového stavu. Jeho rychlost v je dána v závislosti na čase rovnicí

$$v(t) = \frac{gm}{c}\left(1 - \mathrm{e}^{-\frac{c}{m}t}\right),$$

kde $g = 9.8$ m·s^{-2} a $c = 13$ kg·s^{-1}. Předpokládejme, že parašutista váží $m = 95$ kg. Odhadněte dobu, po které parašutista dosáhne rychlosti 35 m·s^{-1}

a) metodou tečen,

b) metodou sečen.

Zdroj: [1]

Řešení. Vycházíme z rovnice

$$v = \frac{gm}{c}\left(1 - \mathrm{e}^{-\frac{c}{m}t}\right)$$

a řešíme $f(t) = 0$, kde

$$f(t) = \frac{gm}{c}\left(1 - \mathrm{e}^{-\frac{c}{m}t}\right) - v.$$

Volíme interval $I = \langle 3, 6\rangle$.

a) **metoda tečen**

Ověření Fourierových podmínek:

1. $f(t) = \frac{gm}{c}\left(1 - \mathrm{e}^{-\frac{c}{m}t}\right) - v \in C(\langle 3,6\rangle)$
   $f'(t) = \frac{gm}{c}\left(-\mathrm{e}^{-\frac{c}{m}t}\right)\cdot\frac{-c}{m} = \ldots = g\mathrm{e}^{-\frac{c}{m}t} \in C(\langle 3,6\rangle)$
   $f''(t) = -\frac{cg}{m}\mathrm{e}^{-\frac{c}{m}t} \in C(\langle 3,6\rangle)$
2. $f'(t) = g\mathrm{e}^{-\frac{c}{m}t}$ nemění znaménko na I (funkci si nakreslete!)
   $f''(t) = -\frac{cg}{m}\mathrm{e}^{-\frac{c}{m}t}$ nemění znaménko na I (funkci si nakreslete!)
3. volba počáteční aproximace x_0 :
   $$\left.\begin{aligned} f(3) &= -10.8872 \\ f(6) &= 5.1069 \end{aligned}\right\} f(3)\cdot f''(3) > 0 \longrightarrow x_0 = 3$$

iterační proces:

i	x_i	$x_{i+1} = g(x_i)$	$\lvert x_{i+1} - x_i \rvert$
0	3.0000	4.6749	1.6749
1	4.6749	4.8988	0.2239
2	4.8988	4.9023	0.0035
3	4.9023	4.9023	$0.00000084 < 0.001$

odhad kořene:

$$\hat{t} \doteq 4.9023$$

a) $\boxed{\textbf{metoda sečen}}$

iterační proces:

i	x_{i-1}	x_i	x_{i+1}	$\lvert x_{i+1} - x_i \rvert$	
1	3	6	5.0421	0.9579	1. krok zadáním intervalu
2	6	5.0421	4.8915	0.1506	
3	5.0421	4.8915	4.9024	0.010902	
4	4.8915	4.9024	4.9023	$0.00010352 < 0.01$	$\Rightarrow \hat{t} \doteq 4.9023$
1	3	4.6749	4.8741	0.19922	1. krok pomocí metody tečen
2	4.6749	4.8741	4.9019	0.027745	
3	4.8741	4.9019	4.9023	$0.00043508 < 0.01$	$\Rightarrow \hat{t} \doteq 4.9023$

Zdroj: [1] http://www.shapesticker.eu/Samolepka-Parasutista-d49.htm?tab=description